

Q. D. B. V.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,
DE

MILLEFOLIO

GERM.

Schaff-Sarben,

QUAM

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,
PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
ORDINIS MEDICI h. t. DECANO,

PRO GRADU DOCTORIS

Publico doctorum examini submittit
AUCTOR ET RESPONDENS

CHRISTOPHORUS HENRICUS PETZSCHIUS,
GRÆBERNENSIS MISNICUS.

AD D. JUL. MDCCCXIX.

HALAE MAGDEBURGICAE
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

MILLEFOLIO

DE

GRATIOSA FACULTATE MEDICAE CONSENSU
PRÆSIDENTIS

DR. FRIDERICO HOFFMANNO
ORDINIS MEDICÆ DECANO

PRO GRADU DOCTORIS

CHRISTOPHERUS HERRICHUS PETASCHUS
AUCTOR ET RESPONDENS

Ab D. Jul. cis 1766 XIX.

HAARLE, MAGDEBURGICÆ
TYPIS CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

DISSERTATIONIS INAUGURALIS

DE

MILLEFOLIO

Germ.

Schaaff-*W*arben

PROOEMIUM.

Non minus acute, quam
vere pronuntiauit superioris
seculi clarissimus Chymicus
Oswald. Crollius, dum
ait: *natura etiam in*
minimis & abiectissimis observatur
cum stupore maxima & ubi deficit
in corpore, abundat in viribus. Ad
veritatem hujus adsertionis confirmandam au-

A 2

ctor

stor inter alia ex regno vegetabili exempli loco
 allegat vitem & culmum, per culmum innuen-
 do varii generis frumenta. Et sane si triticum,
 secale, hordeum intuemur, nihil aliud sunt quam
 gramina exili splendore ornata, at in seminibus
 eorum succus adeo nobilis delitescit, ut exinde
 universus orbis communissimum pabulum & si-
 tis levamen præparet & vitam hanc fere unice
 sustentet. Similiter vitis est frutex parvæ confi-
 derationis, floribus exiguis prædita & incapax fu-
 is viribus e terra se elevandi opus habens loco
 fulcimenti adaptatis palis vel arborum truncis
 ramisque, quibus se ope capreolorum suorum
 circumvoluit & in altitudinem effert: nihilomi-
 nus tamen utilitas, quæ ex fructu ipsius plane di-
 vino ad vitam & sanitatem hominis redundat, re-
 vera est summe admirabilis, siquidem succus uva-
 rum per fermentationem in vinum generosum
 mutatus maximum est machinæ humanæ restau-
 rativum, sanguinis spirituscentiam auget & men-
 tem acutiorem atque elevatiorem reddit, unde
 & ipse sacer Codex ejus vires mirifice extollit &
 Syracides præ æstimatione hujus adeo deliciosi
 nectaris exclamat: quid est vita absque vino!
 Quodsi latius paulo in castra vegetabilium ex-
 spa-

spatiaturi fuerimus, conspectui nostro sese offerent multiplicis generis herbulæ circa semitas hinc inde dispersæ figuræ quidem externæ pulchritudine non admodum superbientes, quarum tamen elementa & agendi vires si penitius scrutemur, fatendum omnino erit, esse illas ex earum numero, in quibus natura cum stupore voluit apparere maxima. Unicum solummodo hac vice lubet in medium proferre millefolium, quod ubivis copiosissime provenit & in omnibus fere pratis luxuriat, aspectu quidem ignobile, viribus vero eximium, & dignum maxime, ut præ ulmaria & aliis longe speciosioribus plantis reginæ pratorum nomen sustineat. Non possumus non singularem Dei providentiam & ore & calamo venerari, cum observemus, tam bene, tamque sapienter consultum fuisse generi humano, ut, quæ ad longe optabilissimam sanitatem conservandam & ægritudines valde horribiles simul a corpore avertendas inserviunt, non e longinquo & ex abditis terrarum locis scrupulose debeant conquiri, sed circa vias in campo plano haberi & colligi queant, quare non inconcinne

Paracelsus alias non adeo magnus vulgari-

A 3

rium

rium medicamentorum æstimator pronuntiavit:
rusticum quemlibet verum pharmaco-
copolum ante suas ædes habere.
Et profecto, quid impedit, quo minus hoc
advertum cum rei veritate valde consonum sta-
tuamus, siquidem circa quodvis tugurium in
copia crescunt malva, chamomilla, millefo-
lium, acacia, sambucus, elula, papaver rubrum
erraticum, brassica, petroselinum, plantago,
pimpinella, hyosciamus, lapathum & aliæ adhuc
præstantissimæ herbæ ac frutices, quibus sane
omnibus in morbis indicationibus satisfacere
possemus optime, ut adeo vix opus esset tam
pretioso ex regno minerali apparatu. Mea est
& manet firma sententia, quod qui simplicissimis
herbis, seminibus, sterculis & radiculis morbo-
rum curationem suscipiunt, omnium felicissime
medeantur, id quod pluribus testatum facere
possem exemplis, si compendium temporis per-
mitteret. Et eam omnino ob causam, cum ex
more consueto ante summos in medicina hono-
res collatos specimen quoddam meorum profe-
ctuum esset exhibendam ex locupletissimo ma-
teriæ medicæ thesauro præ omnibus placuit mil-
leso.

lefolii herbæ tractationem loco Dissertationis Inauguralis suscipere, quod jam in flore uberri- mo constitutum ad accuratiorem sui contem- plationem me quasi abripere videbatur. Huic ergo instinctui obtemperans, quicquid de nobilissimæ totius plantulæ natura & usu explorare vel ab aliis jam exploratum deprehendere potui, in Dissertatione præsentis ea, qua possum, accu- ratione discutiendum decrevi, quod non illau- dabile tentamen, ut Divinum Numen auxilio gratiofo, lectores autem favore suo prosequi non dedignentur, est, quod precibus atque vo- tis unice contendo.

§. I.

ANtequam ad scopum ipsum acceda- mus & millefolii naturam viresque de- centi scrutinio medico persequamur, e- re fore nostra judicamus, ut primo o- mnium in ejus differentes species, co- gnomina ac figuram externam inquiramus, & descri- ptionem ejus paulo accuratiorem listamus, quo omni- bus pateat, quanam sit illa herba, cujus discussionem pleniorum hic intendimus. Quod si scriptores botani- cos evolvimus, ii varias nobis subministrant millefolii species, siquidem *Caspar Baubinus*, qui potius in herba-
rum

rum nomina, quam earum usum sagaciter inquit, in *Pinnace Theatri Botanici Lib. IV. Sect. III. pag. 140.* tredecim millefolii species recenset & in *Prodromo Theatri Botanici*, in quo plantæ ab ipso primum descriptæ traduntur *Lib. IV. cap. VI. pag. 72.* adhuc quinque millefolii species exhibet & sollicite delineat. *Christoph. Merret. in Pinace rerum naturalium Britannicarum* decem, *Hermannus* vero Medicinæ & Botanices Professor in *Horto Academicum Lugduno-Batavo* novem millefolii exhibet species. Nos ex multivariis istis millefolii speciebus seligimus tantum vulgare sic dictum millefolium, quod Germanice audit *Garbe, Garben-Kraut, Schaaff-Garbe, Schaaff-Ripp*, Græce *Chiliophyllum*, miriophyllum, *Dodoneo Achillea, Fuchsio Stratiotes millefolia* aliis alio non multum ab his differente nomine.

§. II.

Rationem prædictorum nominum si quis a nobis expetat, dicimus, hanc herbam millefolii nomen accepisse ob multiplicem foliorum ordinem & incisuras, siquidem unumquodque folium a caule plantæ progrediens interdum, si præsertim in salaciori solo succreverit planta, ultra octo spargit ramificatiunculas, quæ singulæ rursus quinque, sex vel octo gaudent incisuris, ut adeo si a dictis foliorum ramificatiunculis eorumque incisuris calculus desumatur, revera vocari possit millefolium. Quare autem Germanicis *Schaaff-Garbe* audiat, id ex eo deducendum esse arbitror, quoniam contestantibus id opilionibus oves lubenter hac herba vescuntur. Præterea Achilleæ cognomen habet ab Achille
ma-

magno Græcorum Heroë, qui hac plantula vulnera suorum militum curasse perhibetur. Stratiotes quoque dicitur, quoniam militum vulneribus sanandis egregie conducit. Satis vero de nomine dictum est, cum in aprico sit positum, parum utilitatis inde in praxin medicam redundaturum. Salse admodum *Simon Pauli in Proœmio Quadripart. Botanic.* illos, quibus volupe est nomina herbarum tantum venari neglecta virum inquisitione, perstringit his verbis: „quid opis ægro adferet medicus ex catalogo nominum Pœoniae, cum v. g. decies vel sæpius uno die eum concidere, convulsivis motibus lancinari, contortis oculis torvum tuentem epilepticum ante pedes jacentem observat? Non hic scire conducibile Apulejum Platonicum c. LXIV. de virtutibus herbarum referre, quod Pœonia Græcis adpelletur Pentorobon, aliis Glycyfis, aliis Agloophotis, aliis Pæonion, aliis Selenion, aliis Menion, aliis Panacosceras, aliis Helenogonon, aliis Dichomenion, aliis Gludim, aliis Menogenion, aliis Theodonion, Italos vero Pœoniam, alios Rosam fatuinam vocare? Nos igitur hac occasione ipsa hæc verba ad millefolium nostrum adplicaturi dicimus: quid quæso proderit ægro spasmodicis ventriculi & intestinorum doloribus detento vel vulneribus multis adflicto, si medicus sciat exacte recitare cognomina eorumque rationem & species millefolii omnes earumque accuratam calleat delineationem, interim tamen ignoret, quid virtutis intus custodiat hæc planta & quomodo in solamen & juvamen ægrotantium millefoliata adhibeat.

B

§. III.

§. III.

Millefolium ab auctoribus botanicis hinc inde describitur, uti videri potest in *Matthioli Comment. in Dioscorid. Libr. III. cap. CXXXVII. Domini Chabræi, stirpium iconibus & sciagraphia, Simon. Pauli Quadripart. Botan. Class. II. pag. 103. Razi methodo plantar. nova & plurimis aliis.* Nos florentem herbam paulo accuratiori considerationi nostræ subiecimus & notavimus omnia, quæ ad externi illius habitus cognitionem aliquo modo facere videbantur. Radicem quod attinet, ea ex plurimis constat filamentis & non secus ac calamus aromaticus late per tellurem dispergitur atque hinc inde turiones emittit, qui successive increfcunt & novæ plantæ faciem induunt, unde facile peti potest ratio, quare hæc herba adeo luxuriet & a Junio ad Septembrem usque flores possideat, cum rosæ, lilia, tulipæ, plurimæque aliæ herbæ vix per quatuordecim dies in flore conspiciantur. De foliis jam supra dictum fuit. Florem vero quod concernit, præsentat ille umbellam ex multis una in serie separatim erumpentibus flosculis coagmentatam, unusquisque horum flosculorum gaudet quinque petalis candidis & rotundiusculis, discum vero formant semiflosculi calyciformes quinque incisuris seu petalis imperfectis superius notati, ex quorum fundo prominent stamina cum antheris aurantii coloris, quibus adhæret inferius capsula seminalis. Herba hieme perit, sed verno tempore radices succo novo imprægnatæ copiosos emittunt turiones, ut adeo hæc planta non solum ex semine terræ mandato propage-

getur, sed potissimum ex radicibus late serpentibus denovo subpullulet. Crescit in pratis ubivis, fere locorum & circa semitas. Si tellure alitur pingui & subhumido ad ulnæ altitudinem excrecit, in arido autem & exuco solo plerumque spithamam longitudine non multum superat. Natura interdum ludit, & flores monstrat purpureos vel ex albo purpurascens, uti idem in aliis quoque observatur plantis & cum primis in cæruleo illo agrorum decore cyano, quem non semel flore albo vel purpureo aut aliis coloribus ornatum reperire contigit.

§. IV.

Hiscæ obiter præmissis ordinis ratio postulat, ut ante omnia in naturam, principia & elementa herbæ millefolii inquireamus. Sicuti enim actio & operatio cujusvis medicamenti unice fluit & proficiscitur ex natura principiorum dextre cognita: ita præcipuum laborem hunc esse judicamus, ut jam ostendamus naturam & principia activa in millefolio, quæ utique medicus cognita explorataque habere debet, si cum ratione & certo quodam effectu hac herba uti velit. Cum vero plura sint, quæ simplicis alicuius naturam patefaciunt, hinc ordine decenti cuncta persequemur. Et primo quidem de principio insito & activo millefolii judicabimus ex forma externa & loco natali, deinceps subjiciemus gustus & olfactus testimonia, quibus omnibus addemus experimenta chymico-pharmaceutica, unde omnium optime hauritur elementorum hujus herbæ qualitas.

DISSERTATIO INAUGURALIS

§. V.

Multi sunt medicorum, qui magnam de viribus
 ejusdam herbæ judicandi fiduciam in signaturis exter-
 nis ponunt, adeo ut *Oswald. Crollius in Tract. de signaturis*
rerum, eum tantum verum medicum dicat, qui ex si-
 gnaturis rerum externis de interna illarum præstantia
 judicare possit & meliorem partem veræ literaturæ, per
 quam omnes res occultæ legantur ac investigentur,
 nuncupare non erubescat hanc falso jactitatum de signa-
 turis rerum scientiam. Verum qui paulo penitius rem
 considerat, facile cognoscet, methodum hanc imagina-
 tionis sobolem esse, adeoque incertam & fallacem, ut
 nihil minus inde, quam specialis virtus & activum plan-
 tæ alicujus elementum explorari ac detegi possit. Hoc
 vero concedendum omnino est, ipsam florum figuram
 quodammodo, sed probabiliter tantum & generaliter
 nos de facultate alicujus herbæ instruere. Quare ex
 observatione botanica constat, herbas sic dictas umbel-
 liferas plerasque virtute gaudere sedativa, antispasmo-
 dica & sulphure suo caput replere, simul quoque carmi-
 nativam vim exerere, uti videre licet in anetho, levisti-
 co, aniso, pimpinella, chærefolio, caro, coriandro, ul-
 maria, foeniculo, nigella, cervaria, valeriana, meo mul-
 tisque aliis. Itaque millefolium nostrum quod attinet,
 a priori ex solo aspectu umbellæ ipsius cognoscimus,
 illud ob sulphur suum blande vaporosum magna polle-
 re vi antispasmodica, sedativa & carminativa, quæ vir-
 tutes etiam ipsi revera inexistunt ac de iure competunt,
 ut in sequentibus dilucidius exponetur.

§. VI.

§. VI.

Alia vero adhuc via paulo securior datur in plantæ alicujus elementorum cognitionem deveniendi, si fecundum *Excell. Dn. Præsidis* mentem locus natalis, ubi hæc vel illa herba sponte provenit, consideretur. Observavit enim *Excell. Dn. Præses*, plantas pro differentia locorum, ubi sponte nascuntur, peculiare, sed communes & proprias fere possidere virtutes. Ita v. g. plantæ pleræque, quæ in fecundis ac pinguibus locis nascuntur, principio pollent partim mucilaginoso, partim sulphureo & vaporoso naturæ plus minusque amico eaque propter omnis generis dolores sedant, somnum inferunt, humorum acrimoniam temperant, tumores emolliunt, omnibus affectibus, qui ex spasmo fiunt, medentur & immodicas fluxiones sistunt, quales sunt v. g. anethum, anisum, absinthium, balsamina, buglossa, chærefolium, chamomilla vulgaris, cynoglossa, crocus, cuminum hortense & pratense, nigella, papaveris species, coriandrum, ebulus, scenum Græcum, fœniculum, hyosciamus, horminum, imperatoria, lolium, levisticum, lupulus, mentha crispa & Saracenicæ, & hujus generis plurimæ. Jam vero ad millefolium nostrum hoc applicaturi haud ignoramus, illud in pratis, quæ locis fecundis accensentur, sponte progigni, adeoque valde probabilis inferitur inde conclusio, quod iisdem agendi principiis sit instructum, quibus herbas in locis fecundis nascentes scaterere modo diximus. Itaque si ulla alia hoc in solo nutrita plantula certe hæc ob sulphureum blande vapo-

rosam cum mucilagine quadam intermixtum principium insigni gaudet vi anodyna, antispasmodica, acrimoniam humorum temperante ac tumores emolliente.

§. VII.

Attendendum hoc loco est, quod prædictis modis in herbarum principia inquirendi necessario conjungi debeat gustus & olfactus experimentum, si cum certitudine majori judicare de herbarum virtutibus cupiamus, in hoc enim multum momenti situm est, siquidem cum duobus maxime natura gaudeat in mixtione corporum agendi principii, ex quibus fere omnis earum virtus promanat, quorum unum est sal, quod sapore judicatur, alterum sulphur, quod ope odoris percipitur, facile apparet, hunc plantarum vires explorandi modum esse longe accommodatissimum & ceteris jam propositis pondus addere. Sicuti vero saporis diversæ species sunt, quæ ex commixtione salis cum aliis partibus exurgunt, ita quoque prout principium sulphureum cum salinis, terreis & aqueis varie commiscetur, diversa odoris species resultat, unde ex sapore & odore generalis æque ac specialis certis in morbis proficua plantarum virtus explorari potest. Quodsi iam millefolii herbam gustu & olfactu perscrutamur, observabimus totam plantam, radicem cum fibrillis minimis fere capillaribus, caulem quoque cum medulla in ejus cavitate hærente, folia & flores sapore gaudere amaricante, qui tanto conspectius deprehenditur, si hæ partes cum aqua decoquantur vel in ea saltem infunduntur. Odor vero

vero plantæ est fortis sulphureus, qui in floribus præfertim longe eminentior observatur. Ex his igitur merito concludimus, millefolium sale quodam fixo cum partibus terreo-mucilaginosi nupto & sulphure vaporoso subtili & suavi naturæque amico esse instructum.

§. IIX.

Tandem chymico-pharmaceutica partium a se invicem abstractione optime elementa hujus herbæ evolvuntur. Quodsi enim hæc planta recens vel sicca cum aqua destillatur, prodit inde oleum saphirinum penetrantissimi saporis & odoris valde sulphurei vaporosi, quo ipso clarum fit, inesse huic plantæ sulphur quoddam vaporosum, anodynum, sedativum peculiaris indolis, quale vix ulla in planta excepta chamomilla vulgari reperitur. Hujus igitur olei ratione quoque recte ipsi tribuitur virtus antispasmodica, anodyna & carminativa. Quodsi oleum subtilius fuit abstractum, remanet magma bruni coloris, paulo mucilaginosum, valde adhuc redolens, quod cum decenti modo partibus terrefrioribus per expressionem prius separatis igni ad evaporationem supponitur, coit in extractum amaricantis saporis, quod ob immixtas adhuc plurimas particulas sulphureas singulari pollet efficacia antispasmodica, humorum correctoria & roborante, itemque traumatica. Reliqua pars crassior post expressionem relicta tanquam terra effæta nullius est utilitatis. Ex Herba tota siccata & igne concremata sal elicitur amaricantis saporis. Constat itaque ex hisce experimentis, in millefo-
lio

lio prædominari elementum subtile vaporosum summe sulphureum cum quadam mucilagine, terra fixa & sale alcalino intime combinatum. Ex hac igitur substantia oleosa cum mucilagine quadam, sale & terra mixta deduci utique merito debet omnis virtus, quæ in nostro millefolio latitat, imo non tantum ex hoc principio vires per experientiam & a posteriori cognitæ peti, sed & novæ incognitæ inveniri & detegi possunt.

§. IX.

Evolutis hoc modo millefolii elementis & agentis principis opus etiam erit, ut recenseamus, in quibusdam affectibus tam internis, quam externis Chirurgis & medicis eximiam opem & levamen medicamina ex millefolio adornata præstiterint. Ut autem exordiamur ab usu interno, maxima ejus virtus celebratur in omnibus iis morbis, qui spasms originem debent & dolores atroces junctos habent, unde præsertim aqua ex millefolio destillata febrium paroxysmos & vehementiam coerces, siquidem non solum humores impuros in primis viis & massa sanguinea collectos corrigit, diluit & resolvit, sed & spasmos, in quibus febrium natura consistit, optime demulcet ac aufert. Et hanc ob causam etiam ipsa in febre pestilentiali a compluribus Auctoribus præcicis mirifice extolluntur millefoliata, adeo ut *Henricus Paschasus Libr. de peste cap. V. pag. 1.* testetur, se millefolii effectum plane singularem expertum fuisse in peste Hafniensi, nec desint auctores alii pluri mi qui hanc herbam cum flore ceu peculiare arcanum contra pestem habeant, uti videre est in *Claud. Theod. Pantb.*

Pantb. Hygiast. Lib. III. cap. XXVII. Phil. Cruling. Florileg. Hippocr. Galen. Chym. Part. VIII. cap. VII. pag. 214. Th. Bartholin. in Act. Med. Hafniens. Vol. II. pag. 292. Ang. Sala Opera Med. pag. 455. Quin imo iidem auctores millefolium suspendere tempore pestis præcipiunt in copia domuum parietibus, forsan ut aer corrigatur & miasma pestilentielle ejusmodi effluviis odoriferis avertatur, quamvis ego potiore abinde promanantem effectum attribuam fiduciæ, quam ejusmodi homines, qui amuletis hisce domuum parietes ornant, tum concipiunt, qua præditi postea non timent pestem, unde ab ipsa interdum immunes degunt. Idem quoque effectus antipestilentialis tali millefolii adscribitur.

§. X.

Præterea millefoliata & cum primis florum cum aqua infusio aut decoctio, aqua destillata vel cum spiritu vini non rectificato extracta Essentia aut Syrupus infra describendus, ut & spiritus millefolii cum oleo ejus adhuc exaltatus in omnibus doloribus, qui spasmodorum sunt tragici effectus, egregiam exerunt efficaciam. Eundem non sine magno fructu & utilitate in hæmorrhoidum cæcarum dolore, in colica, doloribus post partum, a lochiis suppressis & quæ ex hæmorrhoidum suppressione nascuntur acerbioribus tormentis, in cardialgicis quoque anxietatibus, affectu spastico ventriculi & diaphragmatis, uti præclare docet *Excellentiss. Præses in Dissert. de præstantia remedium domesticorum.* Pulverem millefolii cum vino exhibitum efficacissimum esse in colicis doloribus auctor est *Johannes Camerarius in Horto me-*

co pag. 101. Similiter in doloribus a calculo ejus usus non contemnendus est, quoniam spasmus constrictos urethères relaxat & liberiores calculis renalibus exitum conciliat. Pulchre hanc in rem scribit Marc. Antonius Zimara in *antro magico medico* P. I. pag. 7. pulvis feminis millefolii vere collecti ad drachmam unam cum vino albo aut jusculo mane jejune usurpatus quam sit præstans remedium ad calculum deturbandum experientia me docuit præsertim si bis terve repetatur. In suppressione quoque urinæ infusum millefolii in aceto suadet *Apollinaris* in *Enchiridio suo* botanico, quem in finem substitui rectius posset tinctura ex millefolii & chamomillæ oleis & spiritu juniperi parata, si præsertim oriatur in gonorrhœa vel a flatulenta & feculenta cerevisia hausta. In odontalgia herba millefolii cum butyro insulso frixa & calide mala dolenti imposta commendatur ab *Apollinari* loc. cit. quod sane remedium præsertim in tumoribus ab inflammatione membranularum dentes cingentium relictis est accommodatissimum. Manducata folia maxime recentia dentium dolores mulcere perhibentur, quæ virtus etiam commanducatae radici & diu sub dente dolente retentæ adscribitur, uti videre est in *Matthiol. Comment. in Dioscorid. Lib. III. cap. CXXXV. Apulejo de virtutibus herbarum.* Sed an hic effectus inde sit expectandus, valde dubito, ego hunc in scopum potius suaderem oleum millefolii in gossypio dentis cavitati inditum & ad tempus ibi detentum.

§. XI.

Quum vero enormiores sanguinis five per uterum, five per sedis venas, aut fistulam bronchialem profusiones acerbioribus spasticis viscerum vel aliarum partium contractionibus suam originem suaque incunabula debeant, eoporista illa ex millefolio parata in iis compescendis vix ulli alii remedio efficacia cedunt, uti multis practicum testimoniis id clarum manifestumque fit. Ita *Matthiolus Comment. in Diosc. Lib. III. cap. 137.* hanc in rem sequentia profert: *datur utiliter millefolii succus ad sanguinis rejections. Idem præstat siccæ farina ex symphyti majoris aut plantaginis aqua pota. Eadem naribus indita fluentem inde sanguinem compescit. Et paulo post hæc verba ponit: herba recens tusa & supposita pubique illita mensibus profusiva compescit. Præstat quoque mirum in modum millefolii & foliorum & florum farina ad sanguinis mictum, ubi uncie pondere una cum Armenia terre drachma ex vacino lacte propinetur jejunis diebus tribus continuis. conf. quoque Galenus Lib. III. simplicium medicamentor. Joh. Renodeus Lib. I. de Materia Medica, Reinerus Solenander Consil. VIII. S. IV. Semert. Lib. IV. Med. Pract. pag. 2. Sect. II. cap. VI. ficit quoque hæmorrhoidum nimium fluxum secundum Petr. Pachegv. obs. V. ap. River. in Comment. Thom. Willis. Pharm. ration. P. II. G. I. cap. VII. Thom. Fuller Pharmacop. Extemporan. p. m. 235. Ex eodem quoque fundamento non modo sanguinis, sed alias quoque fluxiones egregie intercepit & cohibet, hinc memorato *Matthiolo* millefolium una cum floribus tulum & cum sua ipsius aqua aut caprino lacte potum gonorrhœam in viris in feminis*

alba uteri excrementa tollere & dysentericis quoque utiliter infundi: una cum sui ipsius succo perhibetur, qualem observationem etiam habet *Gabriel Fallop. Secret. pag. 73. 77.*

§. XII.

Insuper antepileptica quoque virtute excellere millefolium auctoritate *Arnold. de Villanov. Lib. I. Prax. cap. XXII. & Craton. Lib. I. Consl. IV.* comprobatur, quæ vis & efficacia unice, ut nobis videtur, a sulphure vaporeoso, anodyno & magno spasmorum etiam convulsivorum sedativo petenda ac derivanda est. Porro in spasmodicis vermium rorsionibus commendatur, uti inter alios prodit *Zwingerus in Herbario suo it. Anton. Chalmet in Enchirid. Chirurg. Lib. III. cap. XV.* quæ ipsi virtus ob amaricantem saporem & olei fragrantiam competere videtur, unde ex eodem fundamento *Julius Cæsar Claudius in Empirica rationali Lib. III. Sect. 31. Tr. II. cap. VI.* aquam rosarum & *Riverius* aquam florum aurantiorum adversus vermes convenire deprehenderunt. In abortu imminente, qui nunquam non absque spasmorum summa violentia fit, decoctum millefolii ceu præstantissimum remedium præservatorium commendatur a *Simone Pauli in Quadripart. Botanico class. II. pag. 103.* Contra vomitum herbæ decoctum cum labruscæ floribus utiliter dari putat *Matthiolus in Comment. ad Dioscorid. Lib. III. cap. 137.* quod non sine ratione ab ipso statuitur, siquidem vomitus est effectus insignium ventriculi præsertim ac duodeni spasmorum, quibus vero sedandis millefoliata optime succurrunt.

§. XIII.

§. XIII.

Si ullo vero in morbo solamini egregio sunt millefoliata, certe in malo sic dicto hypochondriaco & hysterico eorum usus continuatus tum ad præservationem paroxysmi, tum ad ejus mitigationem, observatur longe præstantissimus. *Excellentissimus Dn. Præses* hunc in finem familiarissime utitur decoctis & infusis ex millefolio, neque minus frequenter præscribit pilulas ex extractis millefolii, chamomillæ, camph. castor. & extr. rhabarb. paratas. Mirifice etiam *Clarissimus Stahlus in Dissert. de Therapia passionis hypochondriacæ* medicamenta ex herba millefolii extollit, dum ait: *quod si in passione hypochondriacæ etiam acerbiores anomalæ commotiones circa venam portæ succedant, specifico quodam effectu illis succurrit herba millefolii vel in decocto vel in essentia adbibita, quæ ultima etiam cum moderata spiritus volatilis additione interdum non æque continuo usu offerenda conducit.* Et profecto, certa & multiplici observatione edoctis contumacissimum hunc morbum minime remediorum multitudine eorundemque crebra cum aliis mutatione vinci, non absque fundamento adserere licet, millefolii folius decocto vel infuso per longum tempus usurpato adsumtis interdum lenioribus laxantibus & servata insimul exactiori diætâ plus præstari posse hoc in casu, quam omnibus aliis tantopere commendatis morosiusque paulo conquisitis medicamentis.

§. XIV.

Quia flores chamomillæ vulgaris etiam propter oleum, quod per destillationem identidem saphirinum prodit, temperatum & sedativum, millefolio penitus ferme similes & ipsi affines vires alunt, eorum hinc virtus non dispar, sed una eademque in commemoratis jam affectibus deprehenditur. Qua de causa opportune admodum in horum morborum curatione hi duo flores conjungi & in unum medicamentum, ut infusum vel decoctum aut in clysterem vel cataplasma recipi possunt: siquidem hic flos in omnis generis doloribus, spasmis quoque & hæmorrhagiis sistendis fere est incomparabilis. Id vero habet maxime familiare præ millefolio, quod semisfosculi illi lutei, qui discum formant, ad drachmam unam aliquoties die vacuo sumti pertinaces febrium intermittentium insultus atque impetus potenter sistant & compefcant longe tutius, quam ipse laudibus in cælum sublatus chinæ chinæ cortex, qui ex remoto Peruviano regno ab aliquot inde jam annis tanto pretio redemptus fuit. Nullum vero simplex in rerum natura reperitur, quod tam amicum est intestinis, quam flos chamomillæ, qua de causa etiam non sine consilio & singulari fructu huc usque solos flores chamomillæ ad clysteres in omnibus fere affectibus loco aliorum ingredientium recipiendos curavit ac suasit *Excellentissimus Dn. Præses* addito, si opus videbatur, oleo amygdalarum dulcium vel hujus loco substitutis ad sumtus parcendos oleis lini aut raparum, quæ & salis communis sufficienti quantitate, si præ-

præsertim alvi dejectio tentata simul fuerat, quippe sal commune in stimulantibus intestini recti tunicis meliorem longe usum habet, quam varia extracta & electuaria lenitiva vel purgantia, quibus omnibus inter clysteres carere possumus optime.

§. XV.

Denique millefoliata mirifica pollent virtute in læsionibus, corruptionibus & exulcerationibus internarum partium consolidandis, adeoque in pulmonum, renunque exulceratione eorum usus circumspæctus non plane est contemnendus. *Rodericus a Fenseca Tom. II. Consil. Med. & Johannes Prævotius in Medicina pauperum* valde extollunt pulverem millefolii in phthisi & ulceribus pulmonum, si quotidie ejus drachma una in jusculo calido sumatur. Neque dubium est, quin dictis in morbis maximam interdum præstet utilitatem præsertim si ægrotantis ætas non sit provectior, si succos adhuc in venis alat benignos, nec marcor, languor & summus virium lapsus in corpore sentiatur, sique insimul accuratiores victus ratio observetur & medicatio hæc per dimidium annum & ultra sollicita cura continuetur. Eundem vero & illustriorem adhuc effectum in phthisi expectare possumus ab usu continuato decocti millefolii cum conferva rosarum rubrarum præparati & bene clarificati. In læsionibus & exulcerationibus intestinorum post dysenteriam gravem flores millefolii & chamomillæ in clystere adplicati vel intus quoque in forma decocti ad-

sum-

sumti ad consolidationem egregiam exerunt efficaciam. In casu ab alto ad sanguinem congrumatum resolvendum aqua millefolii destillata vel ejus decoctum, pulvis quoque cum aceto itidem præstantissimæ sunt virtutis.

§. XVI.

Lustravimus jam nostri simplicis usum internum, superest igitur, ut paucis tantummodo verbis agamus de usu ejus externo, cum satis etiam ille nobilis sit. Nolumus vero hic esse longiores, quia abunde ejus usus chirurgicus & vulgo est perspectus. Et primo quidem egregiam exerit efficaciam in tumoribus & inflammationibus externis emolliendis ac discutiendis. Speciatim vero cataplasma ex floribus millefolii, chamomillæ, meliloti aliisque similibus speciebus præparatum in tumoribus odontalgicis, itemque pedum œdematosis non sine effectu est evidenti. In erysipelate flores sicci prius contriti ope lintei triplicati parti inflammatione tactæ impositi optime conducunt. Linimentum ex aqua millefolii, chamomillæ, aceto vini, spiritu vini camphorato & cerussa partibus genitalibus, cum primis præputio ac scroto ab impuriore venere tumore affectis frequentius de die calide applicatum egregio est juvamine.

§. XVII.

Præterea decantatissima est millefolii apud omnes
fe-

fere auctores & botanicos & practicos singularis vis traumatica, siquidem non solum vulnera recentia optime conglutinat, sed & ulcera etiam fistulosa & mali moris purificat & ad consolidationem perducit. Est igitur hoc millefolium inter vulnerarias plantas facile princeps & jam ab *Achille* armipotente Græcorum heroë ad vulnera militum suorum sananda adhibitum fuisse traditur. *Simon. Pauli in Quadripart. Botanico* citat historiam ex *Hollerii lib. II. cap. V. institut. chirurg.* petitam de quodam rustico, cui decisus erat nasus ea parte, qua os in cartilaginem desinit, qui sola herba millefolii tusa & in vino nigro trita imposita brevi fuit restitutus. *Renodæus in Mat. medica* ita de millefolio disserit: *qualitatem habet adstringentem & vulnerariam. Optime ab inflammatione vindicat, desecat & glutinat, ulceribus quoque prodest & sanguinem undecunque fluentem sistit.* conf. quoque *Zwingerus & Lonicerus in Herbariis suis.* Vulgus in ulum vulnerarium subigit aut tundit herbam millefolii in formam cataplasmatum addito tantillo axungie porcine vel lardi infumati. Quidam etiam telæ araneæ parum remiscere ac vulneribus recens inflictis id adplicare solent. Gargarisma ex aqua destillata millefolii vel ejus decoctione usurpatum resistit putredini faucium, gingivæ, & colli. Herba contusa carbunculis cum fructu quoque adponitur, uti restantur *Job. Crato Libr. de peste. P. Droënius Consil. de pest. cap. X. Jul. Palmar. de febr. pest. lential. cap. XVIII. M. Unzer Antidot. pest. lib. II.*

D

§.XVIII.

§. XVIII.

Ultimo loco exponendæ veniunt variæ ex millefolio præparaciones. Quando herba vel recens vel sicca una cum floribus parumper inciditur & cum sufficienti quantitate aquæ simplicis vesicæ cupreæ vel cucurbitæ vitreæ capaciore inditur & destillatur, prodit aqua coloris subcœrulei, cui supernatat oleum penetrantissimum coloris saphirini elegantissimi, cui vix datur in rerum natura simile, unicum si chamomillæ oleum excipias. *Joh. Sigism. Elsholzius in Destillatoria curiosa* plurima profert exempla vegetabilium colorate alembicum transcendentium, quippe secundum prædicti auctoris experimentum veronica recens cum vino vel aqua destillata dat aquam viridem, id quod etiam de salvia & rore marino valet; chamomilla Romana oleum flavum destillatione fundit, ex fecibus vini elicitur per vesicam oleum viridissimum, ex cinnamomo aurei coloris, ex petroselino & chærefolio florentibus & in semine constitutis viridiusculum oleum prodit, Iridis quædam species cœrulea aquam largitur cœruleam, planta ros solis dicta decenti methodo per vesicam vitream destillata liquorem ad rubedinem inclinantem exhibet & certa pimpinellæ species cœruleo colore imprægnatum spiritum fundit. Meminit quoque curiosus hic scriptor olei cœrulei ex chamomilla destillati, sed de nostri millefolii oleo saphirino altum apud ipsum est silentium. Evolvimus hanc in rem plures alios scriptores

res tum chymico - pharmaceuticos , tum botanicos , nullibi tamen ejus mentionem factam deprehendimus , etsi sollicita cura in id inquisiverimus , tandem casu quodam incidimus in exiguum libellum , quem *Joh. Poppus* Chymicus Coburgensis *de herbis* conscripsit & anno 1625. edidit , qui unicus auctor jam mentionem injicit oleorum millefolii & chamomillæ , quod colore cœruleo prodeant in destillatione. *Excellentissimus Dn. Præses* in Collegiis suis nonnullisque Dissertationibus inter recentiores omnium primus hujus olei meminit & experimento proprio , cum forte fortuna in aqua millefolii destillanda esset occupatus , guttulas olei hujus cœruleas supernatantes observavit.

§. XIX.

Memorable circa oleum millefolii hoc est , quod ejus color pulcherrimus saphirum fere superans successu temporis paulatim mutetur , adeo ut gratiam suam intercapedine duorum vel trium annorum fere penitus amittat ; spiritus vero cœruleus ex summitatibus destillatus nostro experimento ultra quinquemestrem colorem hunc suum longe amœnissimum exacte servavit , ab eo vero tempore deinceps successive glaucescere cœpit. Falsissima est eorum opinio , qui spiritus & olei millefolii colorem cœruleum vesicis destillatoriis ex cupro confectis deberi adserunt & dicunt solvi ab oleo hoc penetrantissimo quasdam cupri particulas

& deinceps commisceri eas intime cum oleo & spiritu, ut adeo hanc ob rationem cœrulei coloris faciem induant. Refutari vero horum splendida theoria facile potest, si modo destillatio suscipiatur in vase vitreo, ubi itidem hac veste conspicua prodeunt oleum & spiritus. Circa jam dicti spiritus destillationem adhuc est monendum, quod is sub initio destillationis non statim cœruleus appareat & quidem ex hac ratione, quia particula oleosa ob arctissimam cum ceteris partibus connexionem tum temporis nondum sufficienter ex floribus sunt evoluta & extracta. Quodsi vero aliquandiu continuata est destillatio, tum demum successive colorem acquirit cœruleum, qui in fine, circa quod tempus potissima olei pars alembicum transcendit, fit saturatissimus. Observandum quoque hoc loco est, quod ex floribus millefolii recentibus vel modo siccatis major olei quantitas & spiritus quoque saturatoris coloris obtineri possit, quam ex diu conservatis & aridis, quia ex his tempore magna particularum sulphurearum portio expirat.

§. XX.

Oleum millefolii est magnum anodynum, antispasmodicum & carminativum medicamen, qua ipsa virtute egregia quoque spiritus exsplendescit. Spiritus Vini rectificatissimus cum oleis millefolii & chamomillae destillatis & camphora decenti in quantitate imprægnatus eximiam dat medicinam carminativam ac di-

discutientem, quæ longe majori cum fructu in omnibus istis affectionibus, ubi spiritus vini camphoratus alias adhiberi solet, potest usurpari. Spiritus Juniperi, in quo sufficiens quantitas olei chamomillæ & millefolii soluta est, concedit egregiam Tincturam saphirinam diuretica & emmenagoga virtute non contemnenda præditam. Quodsi spiritus vini superfunditur floribus millefolii & aliquandiu Solis digestionem vel leniori ignis calore exponitur, emergit inde Essentia virtute gaudens antispasmodica, stomachica & carminativa non vulgari. Essentia millefolii in Pharmacopoliis prostat, uti & extractum, quod ex totius plantæ decocto inspissato conficitur & consimili virtute gaudet, interque pilulas laxantes, quæ simul confortant & humores corrigunt, quales sunt *Excell. Dn. Præsidis* recte recipitur. Laudatur quoque ab auctoribus nonnullis pulvis herbæ ex planta arida compositus. Posset quoque ex millefolio parari syrupus, qui cum aqua millefolii & cinnamomi haustus egregio foret levamini in doloribus ventriculi & intestinorum, ut & nephriticis. Communissime herba & summitates millefolii in decocti vel infusi forma præscribuntur hysteriis præsertim & hypochondriacis subje&is, quæ ab uteris spasmis, flatulentis & ventris torminibus frequentius afficiuntur, quibus etiam solamini non mediocri est.

Sch-Edler Freund der We-
rinnen
Machaons Werthgeschäk-
ter Sohn.

Erlaube / daß ich mich so kühnlich unterstehe
Vor Dein gelehrtes Mug zulegen dieses Blat
Und glaube / daß es recht aus Herzens-Grunde
gehe /

Indem der Auctor Dich längst æstimiret hat.
Das edle Tausend-Blat / davon Du dispu-
tirst

Ist an Gestalt gering / an Tugend ungemeyn /
Und was Du von dem Dehl desselben hier anfüh-
rest

Wird vielen unbekandt / und etwas neues seyn.
Der edle Saphir-Stein ist zwar hochblau an
Farbe

Man siehet ihn mit Lust und mit Vergnügen
an:

Allein betrachtet man das Dehl der kleinen
Garbe

So findt man / daß es ihm die Waage halten
kan.

In Kräften weicht es kaum den besten Medicinern
Die man als Schmerzen-Krampff-und Bleh-
ungs-Mittel rühmt

Man darff desselben auch ganz sicher sich bedienen
Weil sein beliebter Dunst die Nerven nicht mit
nimt.

Ich will mit vorbedacht von andern Kräften
schweigen

Weil mein Beehrter Herr davon genug-
sam spricht.

Und soll viel lieber jetzt mit wenig Worten zeigen
Wie herzlich mein Gemüth auf Dich mein
Freund gericht.

Du bist / wie offenbahr im Mediciner-Orden /
Der seinen Staat und Recht vom hohen Him-
mel führet /

Durch unermüdeten Fleiß ein solcher Mann ge-
worden /

Der würdig / das Er nun als Docter promo-
virt.

Man wird nur allzufrüh aus Deiner Praxi sehen/
Was Rivin und Raboth vor Professores
sind /

Die vor den Riß des Todes / als kluge Leute stehen
Dergleichen Aerzte man nicht aller Orten
findt.

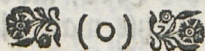
Drum vivat **Wätshius!** denn Seiner Ju-
gend: Blüthe
Hat Er mit Müß und Fleiß höchstrühmlich
zugebracht;
Wo solche Tapfferkeit beherrschet das Gemütthe/
Da wird der falsche Neid des Glückes nur ver-
lacht.
Wer so der Zeit gebraucht / kan das Geschicke
trefhen
Wo Lust und Immerwohl Sein Haus und
Wohnung hat/
Wo Winde von Sibeth und lauter Umbra wehen/
Wo Freude in der Zeit und ewig folget Rath.

Dieses hat aus wohlmeynendem Gemütthe und
sonderbahrem Ektim gegen dem Hoch-Edl.
und Hochgeehrten Herrn Candidaten in
höchster Eyl aufsetzen sollen und wollen

Dessen

Zu allen Diensten bereitwilligster
Diener

G. F. Rhythmander,
Med. Cult.

Ma 1683

ULB Halle

004 582 233

3

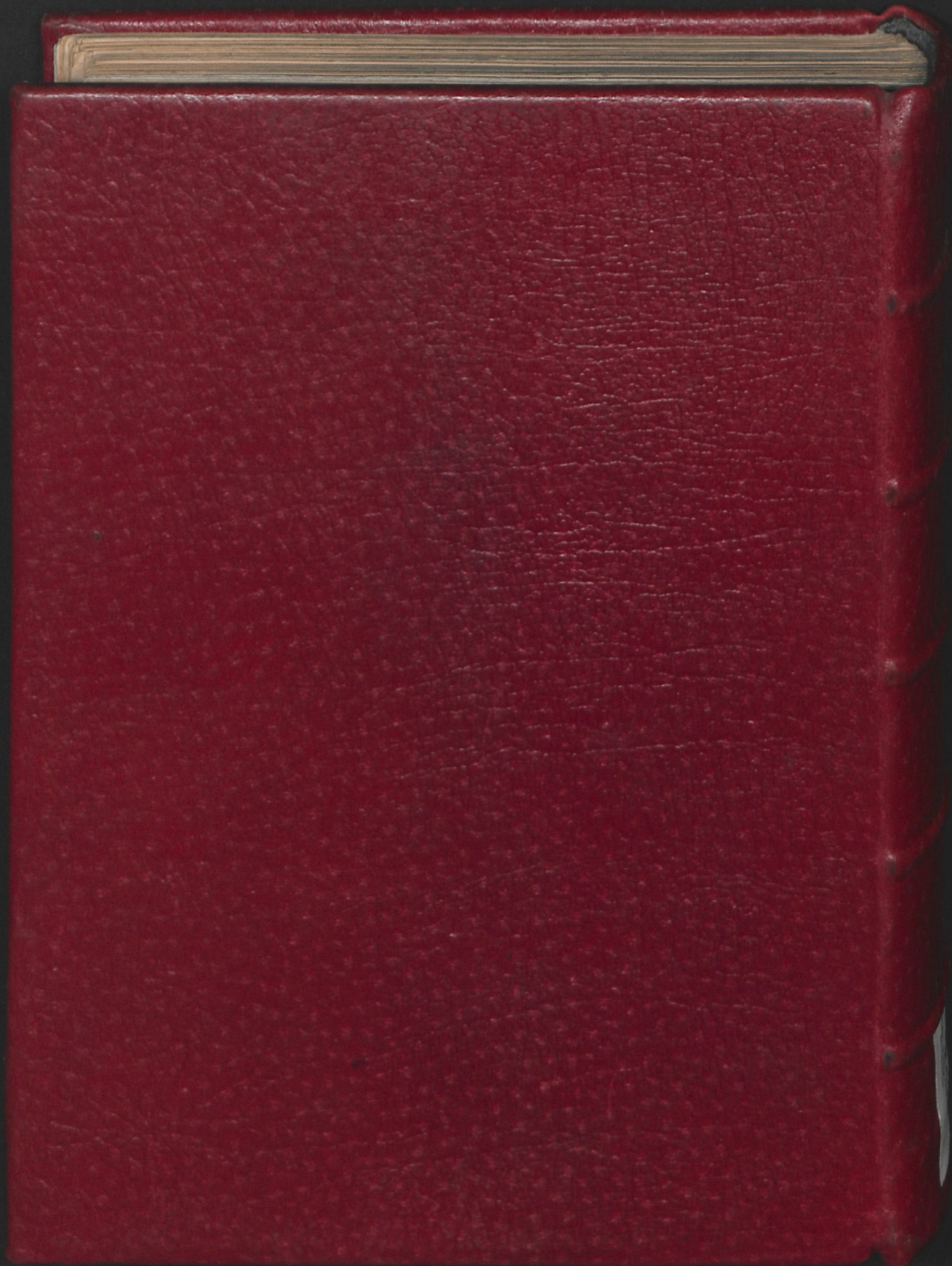

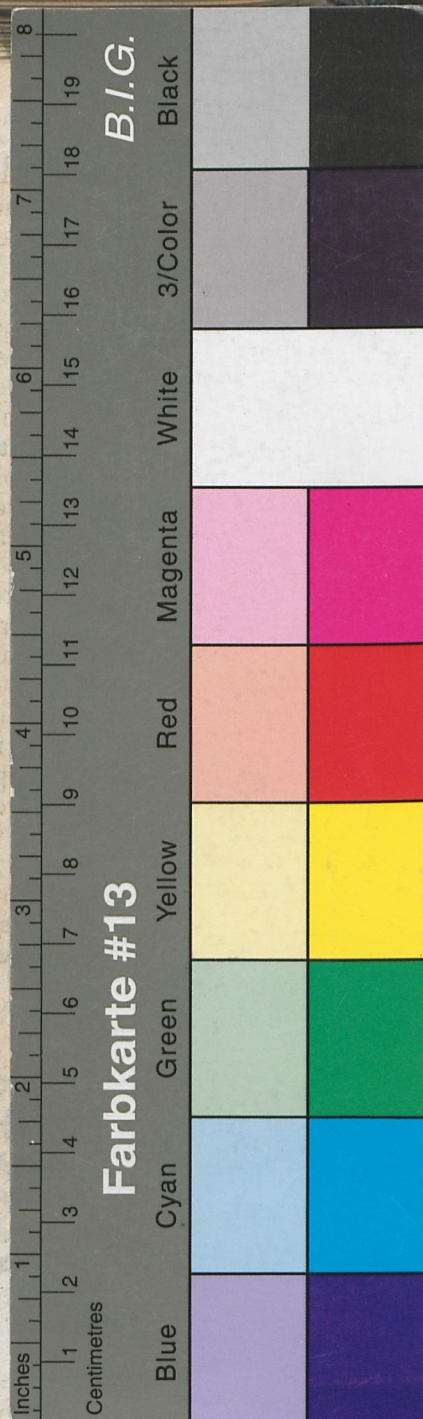
f
56.

Rest. / Schm

Jan. 26

Q. D. B. V.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,
DE
MILLEFOLIO

GERM.
Schaff-Sarben,

QUAM
GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,
PRÆSIDE
DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
ORDINIS MEDICI h. t. DECANO,
PRO GRADU DOCTORIS

Publico doctorum examini submittit
AUCTOR ET RESPONDENS
CHRISTOPHORUS HENRICUS PETZSCHIUS,
GRÆBERNENSIS MISNICUS.

AD D. JUL. CIO MDCCXIX.

HALAE MAGDEBURGICAE
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

